

USUL İŞLEMLERİ, SÜRELER, ADLİ TATİL, ESKİ HALE GETİRME

Prof. Dr. Süha TANRIVER

Doç. Dr. Emel HANAĞASI

©Bu doküman eğitim amacıyla hazırlanmış ve öğrenciye verilmiştir.

İzinsiz çoğaltılması ve satılması halinde gerekli cezaî ve hukukî yollara başvurulacaktır.

USUL İŞLEMLERİ

Usul işlemi, *koşulları ve hükümleri (sonuçları) yargılama hukuku tarafından belirlenen ve yargılamayı yürütmeye ilişkin olarak mahkemenin ve tarafın yaptığı faaliyet*” tir.

Bu işlemlerin bir kısmı mahkeme tarafından, bir kısmı ise taraflarca yapılır. Mahkeme tarafından yapılan usul işlemlerine, *mahkeme usul işlemleri*; taraflarca yapılan usul işlemlerine ise, *taraf usul işlemleri* denir.

USUL İŞLEMLERİ

TARAF USUL İŞLEMLERİ

Davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar yargılamanın ilerlemesi amacıyla, tarafların aralarında yaptıkları ya da tarafla mahkeme arasında yapılan işlemler taraf usul işlemleridir. Bu işlemler, yargılamanın yürütülmesine yarayan ve bu şekilde davanın sonucuna etkili olan irade ve bilgi açıklamalarıdır.

Örneğin, dava açılması, davanın geri alınması, temyize başvuru, yetki ve delil sözleşmesi gibi.

Bu işlemlerin bir kısmı olumlu işlemlerdir. Ancak bazı usul işlemleri olumsuz, yani tarafın hareketsiz kalması sonucu da gerçekleşebilir.

MAHKEME USUL İŞLEMLERİ

Davanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hâkim tarafından yapılan işlemler ve verilen kararlardır. Örneğin, duruşma gününün belirlenmesi, tarafların duruşmaya çağırılması, keşif gününün belirlenmesi, tarafların dinlenmesi, delillerin incelenmesi, keşif yapılması, bilirkişi atanması, ara kararlar ve hükümler gibi.

Yargılamanın yürütülmesi ve idaresi hâkime aittir. Hâkim, yargılamanın kanuna uygun şekilde, makûl bir sürede, düzen içinde ve en az masrafla sonuçlandırılmasını sağlamalıdır (**bkz. m. 30; m. 151; AY m. 141.**)

TARAF USUL İŞLEMLERİNİN ÖZELLİKLERİ

- Özel hukuk anlamında hukukî işlemlerden değildir. Bu nedenle, sadece dava ilişkisi içinde hukukî sonuç doğurur ve dava içinde geçerli olurlar.
- Kural olarak, koşulları ve etkisi usul hukukuna tâbidir (**İstisna: Feragat, kabul, sulh**).
- Geçerliliği, bu işlemi yapan tarafın taraf, dava ve dava takip ehliyetine sahip olmasını gerektirmektedir.
- Taraf usul işlemleri hakkında genel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bazı usul işlemleri için özel hükümler düzenlenmiştir. Bu hallerde, usul işlemi, özel olarak belirlenen şekilde yapılmalıdır.
- Usul işlemleri, medenî hukuk hükümlerine tâbi olmadığından, kural olarak irade fesadı sebebiyle iptal edilemezler (**İstisna: Feragat, kabul, sulh**). Ancak usul işlemlerinin maddî bir hatadan kaynaklandığı hallerde geçersiz sayılmaları mümkündür.
- Şarta bağlanamazlar.
- Taraf usul işlemleri genellikle tek taraflı işlemlerdir (**İstisna: Usul sözleşmeleri**).
- Usul işlemleri yapılırken usul ilkelerine uyulması gerekir.

TARAF USUL İŞLEMLERİNİN ÇEŞİTLERİ

KARARA YÖNELİK OLAN VE OLMAYAN USUL İŞLEMLERİ

Usul işlemlerinin bir kısmı **mahkemenin belirli bir karar vermesini gerektiren ve kararın gerekçesi olmaya yönelik işlemlerdir**. Bu işlemler, mahkemenin bir kararıyla etki gösterir. Örneğin, mahkemeye yönelik talepler. Bazı usul işlemleri ise **mahkemenin kararı olmadan da usulî etki gösterirler**. Örneğin davanın geri alınması, ikrar.

TEK YANLI VE İKİ YANLI USUL İŞLEMLERİ

Kural olarak usul işlemleri tek yanlıdır. Ancak iki taraf da birlikte usulî sonuç doğuran işlemler yapabilirler. İki yanlı usul işlemleri usul sözleşmeleridir. Örneğin, yetki, delil, tahkim sözleşmeleri.

USUL SÖZLEŞMELERİ

Usul Sözleşmeleri de kendi içinde üçe ayrılmaktadır:

Gerçek Usul Sözleşmeleri: Doğrudan usul hukuku ile ilgili olan ve usul hukuku alanında etki doğuran sözleşmelerdir. Örneğin, yetki sözleşmesi.

Yan Etkili Maddi Hukuk Sözleşmeleri: Bu sözleşmeler esasen maddi hukuk sözleşmeleridir. Ancak, usul hukuku alanında da yan etki doğururlar. Örneğin bir sözleşmede ifa yerinin karşılaştırılması, sadece maddi hukuku ilgilendirmez, uyuşmazlık çıktığında 10. maddeye göre yetkili mahkemenin belirlenmesinde de etkisi olur.

Karma Sözleşmeler: Hem maddi hukuk alanında, hem de usul hukuku alanında etki doğuran sözleşmelerdir. Örneğin, tahkim sözleşmesi, sulh sözleşmesi.

USUL İŞLEMLERİNDE ŞEKLE UYMA ZORUNLULUĞU VE SONUÇLARI

- Usul hukukunda şekle aykırılık, kamu düzeni amacıyla getirilmiş bir hükme VEYA *usûlî işleminin güttüğü amacı sağlayan hükümlere* aykırılık biçiminde ise, bu işlemin batıl sayılması gerekir. Kamu düzenine aykırılık, gerek diğer tarafın talebi üzerine, gerek mahkeme tarafından kendiliğinden dikkate alınır.
- Kamu düzenine ilişkin olmayan işlemlerdeki eksiklik giderilebilir ya da düzeltilebilir nitelikte ise, işlem iptal edilmez; bu işlemlerdeki eksiklik diğer tarafça ileri sürüldüğünde veya itiraz etme hakkının kullanılmamasıyla, giderilir veya düzeltilir.

SÜRELER

SÜRELER

TARAFLAR İÇİN KONULMUŞ SÜRELER

KANUNÎ SÜRELER

Kanunî süreler, kanun tarafından öngörülmüş sürelerdir.

Bu süreler kural olarak **kesin ve hak düşürücüdür (m. 94/1)**. Bu nedenle, bir işlemin kanunî süresi içinde yapılıp yapılmadığı, hâkim tarafından kendiliğinden gözetilir. Bunun yanı sıra, hâkim, kanunda belirtilen istisnaî haller dışında bu süreleri azaltılıp çoğaltılamaz (m. 90/1).

HÂKİMİN BELİRLEDİĞİ SÜRELER

Bazı hallerde sürenin belirlenmesi kanunda açıkça hâkime bırakılmış olabilir veya hâkim bir işlemin belirli bir sürede yapılmasını öngörebilir.

Hâkimin belirlediği süreler **kural olarak kesin değildir; hâkim iki tarafı dinledikten sonra süreyi azaltıp çoğaltabilir (m. 90/2)**.

Hâkim kararında sürenin kesin olduğunu belirtebilir (m. 94/2). Ancak bu durumda, kararında sürenin kesin olduğunu ve süreye uymamanın sonucunu açıkça belirtilmesi gerekir.

Hâkim süre verirken sürenin kesin olduğunu belirtmemişse, süreyi geçiren taraf yeni bir süre verilmesini isteyebilir (m. 90/2). Bu halde, verilen bu ikinci süre, kesindir ve tekrar süre verilmez.

MAHKEME İÇİN KONULMUŞ SÜRELER

Mahkemenin bir işlemin hangi süre içerisinde yapılması gerektiğini gösterir. Bu süreler, **hak düşürücü süre değildir**.

Mahkemenin kanunda belirtilen süreden sonra yaptığı işlemler de geçerlidir.

SÜRELERİN HESAPLANMASI

➤ Süreler, taraflara tebliğ tarihinden veya kanunda öngörülen hâllerde, tefhim tarihinden itibaren itibaren işlemeye başlar (**m. 91**).

➤ Gün olarak belirlenen sürelerde ilk gün (tefhim veya tebliğ günü) hesaba katılmaz ve süre, son günün tatil saatinde biter (**m. 92/1**).

ÖRNEK- Asliye hukuk mahkemesinin ilâmı 2 Ocak Perşembe günü tebliğ edilmişse, 15 günlük temyiz süresi, 17 Ocak Cuma günü tatil saatinde biter.

➤ *Hafta ve ay olarak hesap edilen süreler, sürenin başladığı güne son hafta veya ayda karşılık gelen günün tatil saatinde biter (m. 92/2).*

ÖRNEK- Pazartesi günü başlayan 1 haftalık süre, ertesi haftanın Pazartesi günü tatil saatinde biter.

3 Mart günü işlemeye başlamış olan 3 aylık bir süre, 3 Haziran günü tatil saatinde biter.

➤ *Ay olarak hesaplanan sürelerde, sürenin başlaması ay sonuna rastlarsa ve sürenin bittiği ayda böyle bir gün yoksa, o ayın son günü tatil saatinde süre bitmiş sayılır (m. 92/2, c. 2).*

ÖRNEK- 31 Ocakta işlemeye başlayan bir aylık süre, Şubat ayının son gününde (28 veya 29 Şubatta) biter.

➤ Yıl olarak belirlenen süreler, senenin kaçınıcı günü işlemeye başlamış ise, biteceği senenin aynı gününde sona erer (m. 92/2).

ÖRNEK- 3 Martta işlemeye başlamış olan 1 senelik süre gelecek senenin 3 Mart günü tatil saatinde biter.

➤ Yıl olarak belirlenmiş olan bir sürenin biteceği ayın sonunda böyle bir gün yoksa, o ayın son gününde tatil saatinde biter.

ÖRNEK- 29 Şubat 2005 tarihinde başlayan bir senelik süre, 28 Şubat 2006 günü tatil saatinde biter.

- Resmî tatil günleri de süreye dâhildir (**m. 93/1**). Sürenin içinde kalan resmî tatil günleri (örneğin Pazar günleri) de hesaba dahil edilir ve bundan dolayı süre uzatılmaz.
- Sürelerin hesaplanmasında, sürenin başlamasına rastlayan resmî tatil günleri de hesaba dâhil edilir.
- Bir sürenin son günü resmî tatil gününe rastlıyorsa, süre tatili takip eden iş günü tatil saatinde biter (m. 93/1, c.2).

ÖRNEK- Sulh hukuk mahkemesinin kararı, davalıya 30 Aralık Cumartesi günü tebliğ edilmiş ise, 31 Aralık Pazar günü işlemeye başlayan 8 günlük temyiz süresinin hesabına, 31 Aralık Pazar günü ile 1 Ocak Yılbaşı tatili (Pazartesi günü) de dâhildir. Bu karara karşı temyiz süresi, (7 Ocak Pazar günü tatil olduğundan) 8 Ocak Pazartesi günü tatil saatinde biter.

Öğleden sonraları tatil olan günler

(28 Ekim günü ile Ramazan ve Kurban Bayramları arife günleri) iş günüdür.

Bu nedenle, **son günü öğleden sonrası tatil olan bir güne rastlayan bir süre, o gün saat 13.00'te sona erer.**

ADLI TATIL

ADLÎ TATİL (m. 102-104)

- Bütün adliye mahkemelerinde, adli tatil, her yıl 20 Temmuz'da başlar, 31 Ağustos'ta sona erer. Yeni adli yıl 1 Eylül'de başlar (m. 102).
- Adlî tatil sırasında kural olarak dava ve işlere bakılamaz ve bunlar adlî tatilden sonraki zamana ertelenir.
- Adlî tatil süresince, dava, karşılık dava, istinaf ve temyiz dilekçeleri ile bunlara karşı verilen cevap dilekçelerinin ve dosyası işlemde kaldırılan davaların yenileme dilekçelerinin alınması, ilâm verilmesi, her türlü tebligat, dosyanın başka bir mahkemeye, bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay'a gönderilmesi işlemleri yapılır (m. 103/3).
- Hangi iş ve davalara adlî tatilde bakılacağı 103. maddenin birinci fıkrasında ve özel kanun hükümlerinde belirtilmiştir. Bu dava ve işlere, nöbetçi mahkemeler tarafından bakılır.
- Tarafların anlaşması halinde veya dava bir tarafın yokluğunda görülmekte ise hazır olan tarafın talebi üzerine, adli tatilde görülebilecek bir dava ve işin görülmesi adli tatilden sonraya bırakılır (m. 103/2).
- Adlî tatile ilişkin hükümler bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay incelemelerinde de uygulanır (m. 103/4). Kanun yolu incelemelerini yapmak için, bölge adliye mahkemelerinde ve Yargıtayda bir nöbetçi hukuk dairesi kurulur (Yargıtay K. m. 56; Yargıtay İç Yön. m. 58-60). Bu nöbetçi hukuk dairesi, adli tatilde bakılabilecek dava ve işlerle ilgili kanun yolu incelemelerinden başka, bütün davalara ait icranın geri bırakılması taleplerini (İİK m. 36) de karara bağlar.

➤ **Adlî tatilde bakılmayan iş ve davalarla ilgili sürelerin sonu, adlî tatil dönemine rastlarsa,** bu süreler adlî tatilin bittiği günden itibaren **1 hafta daha uzatılmış sayılır (m. 104)**. Buna karşılık, bir sürenin (örneğin adli tatilde işlemeye başlamış olan) 2 haftalık bir sürenin sonu 1 Eylül'den sonraki bir tarihe rastlarsa, o zaman sürenin 1 hafta uzatılmış sayılması mümkün değildir.

➤ **Adlî tatilde görülen dava ve işlerde sürenin sonu adlî tatile rastlarsa, süre adlî tatilden sonra 1 hafta daha uzatılmış sayılmaz.**

➤ Söz konusu bu **uzatma sadece HMK'nda öngörülen süreler için olup, diğer kanunlarda belirlenen sürelerin sona ermesi adlî tatile rastlarsa, süre 7 gün daha uzatılmış sayılmaz.** Örneğin, TMK'nda düzenlenmiş olan bir zamanaşımı süresi adlî tatilde sona ererse, bu süre adlî tatilden sonra uzamaz.

ESKİ HALE GETİRME

ESKİ HALE GETİRME (HALİ SABİKA İRCA) (m. 95-101)

ESKİ HALE GETİRME ŞARTLARI

1. Süre elde olmayan bir sebeple kaçırılmış olmalıdır (m. 95, I).
2. Başka hukukî yola başvurma imkânı kalmamış bulunmalıdır (HMK m. 95, II).

ESKİ HALE GETİRME USULÜ

SÜRE: Eski hale getirme talebi, engelin ortadan kalkmasından itibaren **2 hafta** içinde yapılmalıdır (m. 96/1). İlk derece ve istinaf yargılamalarında, **en geç nihaî karar verilinceye kadar** eski hâle getirme talebinde bulunmak mümkündür. Ancak nihaî karar bir tarafın yokluğunda verilmişse, tahkikat aşamasında kaçırılan süreler için kararın verilmesinden sonra da eski hâle getirme talebinde bulunulabilir (m. 96/2).

TALEP VE İNCELEME MERCİİ: Eski hale getirme talebi, yapılamayan işlem hakkında hangi mahkemede inceleme yapılacak idiyse, o mahkemededen talep edilir (m. 98/1). Buna göre, dava veya hüküm sırasında ortaya çıkan eski hale getirme talepleri **davaya bakan ve hükmü veren mahkemeye** yapılır. Kanun yollarına başvuru süresinin kaçırılması halinde ise, eski hale getirme talebi, **ilgili üst mahkemeye** yapılır (m. 98/2).

TALEBİN ŞEKLİ ve KAPSAMI: Eski hâle getirme, dilekçe ile talep edilir. Talepte bulunan, dilekçesinde, talebin dayandığı sebepler ile bunların delil veya emarelerini ibraz etmelidir. Süresinde yapılmayan işlemin de eski hâle getirme talebinde bulunmak için öngörülen süre içinde yapılması zorunludur (m. 97).

TALEBİN YARGILAMAYA VE HÜKMÜN İCRASINA ETKİSİ: Eski hâle getirme talebi, yargılamanın ertelenmesini gerektirmez ve hükmün icrasına engel olmaz. Fakat mahkeme, teminat karşılığında yargılamanın ertelenmesine veya hükmün icrasının durdurulmasına karar verebilir (m. 99).

İNCELEME: İlk derece mahkemelerinde veya bölge adliye mahkemelerinde yapılacak eski hâle getirme talepleri, **ön sorunlar hakkındaki usule göre** incelenir. Üst mahkemeye yapılacak eski hâle getirme talepleri ise, ilgili kanun yolu talepleri gibi incelenir (m. 100/1).

KARAR: Mahkeme, eski hale getirme talebini kabul ederse,
kararında hangi işlemlerin geçersiz sayıldığını belirtir. Ancak
islah ile geçersiz kılınamayan işlemler, eski hale getirme kararı
talebinden de etkilenmez (**m. 10/2**).

Kaçırılmış olan kanun yolu süresi hakkında yapılan eski
hale getirme talebi ilgili üst mahkeme tarafından kabul
edilirse, hüküm kesinleşmemiş gibi ilgili kanun yolu
incelemesi yapılır.

GİDERLER: Eski hâle getirme talebi sebebiyle ortaya çıkan
giderler, talepte bulunan tarafa yükletilir. Ancak, karşı taraf
eski hâle getirme talebine karşı asılsız itirazlar ileri sürerek
giderlerin artmasına sebep olmuşsa, hâkim, giderlerin
tümünün veya bir kısmının karşı tarafa yükletilmesine karar
verebilir (**m. 101**).